
O POSTAJANJU

ELDRIDŽ KLIVER

Sa engleskog preveo: Đorđe Tomić

Godina 1954, kada sam imao osamnaest godina, smatra se prekretnicom u istoriji Afro-Amerikanaca – na celokupnoj teritoriji SAD – kao godina u kojoj je Vrhovni sud Sjedinjenih Država konačno stavio segregaciju van zakona. Bio je to prelomni trenutak i za mene, jer sam 18. juna 1954. godine započeo izdržavanje zatvorske kazne zbog posedovanja marihuane.

Odluka Vrhovnog suda nije bila ni mesec dana stara kada sam dospao u zatvor i ne verujem da sam tada imao i najblažu predstavu o njenoj važnosti i istorijskom značaju. Ali, nedugo zatim, žestoka rasprava pokrenuta ukinućem doktrine o razdvajanju-u-jednakosti ostavila je na mene veoma dubok utisak. Ova rasprava mi je otvorila oči za moj položaj u Americi i počeo sam da stičem neku predstavu o tome šta znači biti crn u beloj Americi.

Naravno, oduvek sam znao da sam crn, ali nikada nisam zastao da se zapitam šta to zapravo znači. Prihvatao sam život i njegove rizike kao individua. Do 1954. svi smo živeli u novokainskoj atmosferi. Crnci su uglavnom verovali da treba biti nezainteresovan i držati se po strani od “problema” ako čovek želi da ostane pri koliko-toliko zdravoj pameti. Prihvatili smo poniženja i mehanizam aparata opresije ne reagujući protestnim skupovima i masovnim demonstracijama. Podstaknut žestinom rasprave o segregaciji, i ja sam ubrzo ključao u gnušanje pred svojim novootkrivenim društvenim statusom i u sebi sam odbacio Ameriku, sa užasom, gađenjem i mržnjom.

U državnom zatvoru u Soledadu naišao sam na grupu mlađih crnaca koji su se, kao i ja, žestoko bunili protiv onoga što smo doživljavali kao produžetak ropstva na

jednom višem nivou. Proklinjali smo sve što je imalo veze sa Amerikom – uključujući bejzbol i hot-dog. Svo poštovanje koje smo nekada mogli osećati prema političarima, propovednicima, advokatima, guvernerima, predsednicima, senatorima, kongresmenima, zauvek je nestalo dok smo ih posmatrali kako se nadmudruju i traže kompromis u borbi dobra i zla, zakonitog i nezakonitog, ustavnog i neustavnog. Bilo nam je jasno da se u krajnjoj instanci spore oko nas, oko pitanja šta učiniti sa nama, crncima, mogu li početi da nas tretiraju kao ljudska bića ili ne. Sve sam ih prezirao. Segregacionistima sam odmah presudio, ne obraćajući pažnju na njihove učene i fino satkane argumenate. One druge sam prezirao zato što gube vreme u natezanju sa segregacionistima: zašto ih jednostavno ne rasteraju i pozatvaraju – ušli su u sukob sa zakonom, zar ne? Kada sam se ja sukobio sa zakonom, završio sam u zatvoru. Zašto i ove skotove ne pozatvaraju? Uhvaćen sam sa pijačnom torbom punom trave, sa torbom punom ljubavi – bio sam zaljubljen u ovu biljku i nije mi bilo ni na kraj pameti da u duvanju ima bilo čega lošeg. Duvao sam već pet ili šest godina i bio sam uveren, sa gorljivošću jednog krstaša, da je marihuana superiorna u odnosu na alkohol – ali, vladarima zemlje alkohol je bio draži. Nisam mogao objasniti sebi otkud to da se njihov alkohol može opravdati, dok za moju travu nema opravdanja. Bio sam posvećenik i sasvim je prirodno što sam zatvor doživeo kao veliku nepravdu.

Negde u vreme ovih događaja, naša mala grupa otkrila je ateizam. Nesofisticiran i bez osnova u nekom filozofskom sistemu, naš ateizam bio je pragmatičan. Poverovao sam da nema Boga; ako ga ima, ljudi ne mogu ništa znati o njemu. Otuda su sve religije lažne – što je sve propovednike i sveštenike u našim očima učinilo varalicama, uključujući i one koji su se šunjali po zatvorima i koji su, gle čuda, mogli reći poneku dobru reč za nas pred Sve-mogućim Tvorcem, ali ništa nisu mogli postići kod čuvara ili Komisije za uslovno oslobađanje – mogli su nas provesti kroz “bisernu kapiju” *nakon smrti*, ali ne i kroz zatvorsku kapiju *dok smo još živi i zdravi*. Osim toga, zatvorski sveštenici su u očima zatvorenika obeleženi neizbrisivom stigmom zato što na smrt osuđene prate do gasne komore. Takvi božji ljudi su snažan argument u prilog ateizmu. Naš ateizam bio je za mene izvor velikog ponosa. Kasnije sam svoje argumente ojačao čitanjem Tomasa Pejna i njegove razorne kritike organizovane religije uopšte, a posebno hrišćanstva.

Čitajući knjige došao sam do zapanjujućeg otkrića o tome koliko su ljudi zbunjeni. Neka-da sam verovao da tamo negde, iza horizonta mog neznanja, postoji konsenzus, da i pored toga što ja ne znam šta se u svetu dešava, sasvim izvesno postoje ljudi koji to znaju. A onda sam otkrio da su čitave Sjedinjene Američke Države u haosu nesaglasja oko pitanja segregacije/integracije. U takvoj situaciji zaključio sam da jedina sigurna stvar koju

mogu učiniti jeste to da pođem svojim putem. Otkrio sam da mogu preuzeti inicijativu: umesto da samo *reagujem* mogu i sam nešto *učiniti*. Jednostrano – bez obzira na to da li se drugi s tim slažu ili ne – mogu odbaciti sve obaveze lojalnosti, morala i društvenih vrednosti – i opet nastaviti da postojim kao deo društva. Moj um će biti slobodan i nikakva sila na svetu neće me naterati da prihvatim nešto što ne želim. I dobro sam se provodio. Bio je to deo moje nove slobode. Ništa nisam prihvatao bez dokaza da je to dobro – za mene. Postao sam ekstremni ikonoklast. Svaki pozitivan iskaz u mojoj blizini postajao je meta mojih kritičkih tirada i napada.

Prijala mi je ova mala igra i išla mi je od ruke. Napadao sam sve oblike pobožnosti, lojalnosti i verovanja: brak, ljubav, Boga, patriotizam, ustav, očeve nacije, zakone, ideje o ispravnom i pogrešnom, dobru i zlu, sve oblike ritualizovanog i konvencionalnog ponašanja. Dok sam jurcao naokolo sa palicom u ruci tražeći nove idole koje bih razlupao, doživio sam prvi ozbiljan susret sa Ogre koja je stajala ispred mene u izmaglici. Otkrio sam, na sopstveni užas, da Ogre poseduje ogromnu i zastrašujuću moć nada mnom, moć koju nisam shvatao, kao ni njene razloge. Pokušao sam da odbacim Ogre, da je iščupam iz srca kao što sam učinio sa Bogom, ustavom, načelima, moralom i vrednostima – ali Ogre je ukopala kandže duboko u srž moga bića i nije me puštala. Besomučno sam se borio da se oslobodim, ali Ogre mi se samo rugala i još dublje zarivala kandže u

moju dušu. Shvatio sam da sam došao do važnog ključa – ako uspem da savladam Ogre i oduzmem joj moć, biću konačno slobodan. Ali, znao sam da je to trka sa vremenom i da ću ako ne uspem završiti kao slomljen i uništen čovek. Ja, crni čovek, suočen sa Ogre – belom ženom.

Zatvorenik najviše želi upravo one stvari koje mu se u zatvoru uskraćuju. Pošto su nas zatvarali u ćelije još pre sumraka, provodio sam noći mučen bolnim željama da izađem u šetnju pod zvezdanim nebom, da odem na plažu, da se vozim autoputem, da pustim bradu ili vodim ljubav.

Pošto nisam bio oženjen, bračne posete nisu mogle rešiti moj problem. Zato sam napao i samu ideju bračnih poseta kao suštinski nepravednu; neoženjeni zatvorenici zaslužuju *akciju* koliko i oni oženjeni. Predlagao sam da centar za socijalni rad osnuje službu preko koje bi plaćene žene udovoljavale potrebama zatvorenika koji se dobro vladaju. Ako neki od oženjenih zatvorenika više voli sopstvenu ženu, to je njegova stvar. Pošto u Kaliforniji nisu imali nameru da uvedu ni bračne posete ni socijalnu službu ove vrste, i jedno i drugo se moglo zagovarati sa jednakim entuzijazmom i istim, nikakvim, rezultatima.

Danas sve ovo zvuči smešno. Ali u ono vreme to je za mene bio stvaran i neodložan problem, kao potreba za disanjem; bio sam mlad i nedostatak pristupa ženama doživljavao sam kao noćnu moru. Patio sam. Moja ljubavnica u vreme hapšenja, prekrasna i usamljena žena vojnika koji je bio na službi negde u inostranstvu, izne-

nada je umrla tri nedelje po mom zatvaranju; rigidna i nehumana pravila kojima je regulisana prepiska između zatvorenika i slobodnog sveta sprečavala su me u dopisivanju sa drugim ženama koje sam poznavao. Ostao sam bez kontakata sa ženama, osim onih iz porodice.

Izdržavajući kaznu odlučio sam da nađem sebi pin-up devojkicu koju ću nalepiti na zid ćelije. Zaljubicu se u nju i obasuti je emocijama. Ona, simbolički predstavnik zabranjenog ženskog plemena, održaću me u životu do izlaska na slobodu. Našao sam sebi zanosnu devojkicu na duplerici magazina *Eskvajer*. Brak nam je bio uzoran dok je trajao: bez svađa, bez pritužbi. I onda, jedne večeri, kada sam se vratio sa časa, otkrio sam, zaprepasčen i besan, da je stražar ulazio u ćeliju, da je skinuo moju ljubav sa zida, iscepao je na sitne komadiće i bacio je u WC šolju: osećao sam se kao da sam ugledao leš kako pluta u jezeru. Pustio sam vodu i sahranio je. Kao što izreka kaže, otplovila je na Long Bič. Bio sam izvan sebe od besa: skoro svaka zatvorska ćelija, osim onih u kojima su bili homoseksualci, imala je na zidovima pin-up devojkice i to stražarima nije smetalo.

“Zašto sam baš ja zaslužio poseban tretman”, pitao sam stražara sledećeg dana.

“Znaš da postoji pravilo da nema lepljenja slika na zidove?”, odgovorio je.

“Kakve to veze ima? Svi znamo da se to pravilo ne primenjuje”

“Slušaj”, okrenuo se ka meni sa osmehom (i ja sam odmah zauzeo odbrambeni stav), “da se

dogovorimo: nađi sebi obojenu devojkicu, pa je nalepi gde hoćeš – nema više belih žena – i ja te ostavljam na miru. U redu?”

Bio sam više zbunjen nego šokiran. Smejao mi se u lice. Rekao sam mu par ružnih reči i udaljio se. Još pamtim lice poput punog meseca kako mi se ceri preko žutih zuba. Ono što me je najviše uznemirilo u čitavom incidentu bio je osećaj krivice koji me je obuzeo kada sam shvatio da sam izabrao sliku bele devojkice mada je bilo i slika crnih devojkica. Pokušavao sam da racionalizujem čitavu stvar, ali jednako sam bio fasciniran novootkrivenom istinom. Zašto ranije nisam o tome razmišljao na ovaj način? Tako sam se prihvatio problema i počeo da pretrsam svoja osećanja. Da li je to istina, da li bele devojkice zaista pretpostavljam crnim devojkicama? Zaključak je bio jasan i neizbežan: da, istina je. Odlučio sam da proverim kod prijatelja šta oni misle o tome. Iz njihovih razgovora lako se moglo zaključiti da bela žena zauzima veoma visoko mesto u njihovom sistemima vrednosti. Posle svega onoga što sam od tada saznao ovo zvuči kao najelementarnija istina. Ali u ono vreme to je bila prava avantura otkrića.

Jednog popodneva, pred gomilom crnaca koji su u dvorištu pričali o svemu i svačemu postavio sam pitanje: šta više vole, belu ili crnu ženu? Neki su izjavili da najviše vole Japanke, drugi Kineskinje, treći Evropljanke ili Meksikanke – svi su se izjasnili o tome kakve žene vole i složno, bez ikakvog ustezanja, priznali da ne vole crnkinje.

“Ne treba mi ništa crno osim Kadilaka”, rekao je jedan.

“Da su pare crne, ne bi ih ni takao”, rekao je drugi.

Tada je skočio na noge jedan oniži momak, inače dobar bokser u lakoj kategoriji sa kompleksom niskog rasta zbog kojeg je voleo da se bije sa teškašima. Imao je svetlu kožu i zvali smo ga Leptir.

“Vi crnci ste bolesni ljudi!”, počeo je Leptir. “Ne trebaju mi smrdljive bele žene. Moja baba je bila bela i nikada mi se nije dopadala!”

Ali, desilo se da je Leptirov saučesnik bio u gomili i kada je Leptir završio, ovaj je progovorio: “Bolje sedi i ćuti. Šta je bilo sa onom pepeljastom iz San Hozea za kojom si balio? Jesi nešto hteo od nje ili si trčao za njom sa isplaženim jezikom zato što te nervira?”

Delimično zato što je bio pogođen, a delimično zato što je ovaj drugi bio teškaš, Leptir se zaletio u njega. Pre nego što smo uspjeli da ih razdvojimo i razidemo se da stražari ne bi otkrili ko se tukao, Leptir mu je razbio nos. Leptir se izvukao, ali njegovog ortaka je odao krvav nos. Te večeri sam sedeo za stolom sa Leptirom i propitivao ga o njegovom odnosu prema ženama. Posle početnog opiranja priznao je da i njega muče bele žene. “To je bolesno”, rekao je, “Čitavog života nam ta bela žena visi ispred nosa kao šargarepa na štapu: gledaj, ali ne pipaj.” (Godine 1958, nakon što sam uslovno oslobođen i ponovo vraćen u San Kventin zbog kršenja uslovne kazne pod no-

vom optužbom, Leptir je još bio tamo. Postao je Crni musliman i uglavnom me je on uputio u filozofiju Crnih muslimana. Po izlasku iz Sen Kventina pristupio je džamiji u Los Anđelesu, gde je brzo napredovao, a sada je glavni propovednik u jednoj od džamija Elidže Muhameda u nekom drugom gradu. Uslovna kazna mu je istekla, oženio se – veoma crnom devojkom – i dobro je.)

U razgovoru koji je počeo te večeri da se nikada ne završi otkrili smo koliko je duboka indoktrinacija standardima lepote bele rase kod svakog crnca koji odrasta u Americi, kao nešto što se podrazumeva. Što ne znači da belci to čine svesno i proračunato, zaključili smo, već samim tim što predstavljaju većinu crncima inspiraju mozak onim istim postupkom koji koriste za indoktrinaciju belaca sopstvenim kolektivnim standardima. Moja frustracija bila je pojačana otkrićem da sam indoktriniran da belu ženu vidim kao lepšu od moje crne žene. Počeo sam da tražim odgovor na ovo pitanje u knjigama. Sjajan prikaz problema otkrio sam u liku Bigera Tomasa u romanu Ričarda Rajta, *Domorodac*.

Moje interesovanje za ovu temu nije popuštalo. Onda me je 1955. godine jedan događaj na Misisipiju potpuno sludeo: Emet Til, mladić iz Čikaga koji se tamo zatekao u poseti, ubijen je zbog navodnog flertovanja sa belom ženom. U njega su pucali i razbili mu glavu nekim teškim predmetom. Za njegovo unakaženo telo izvađeno iz reke bio je pričvršćen teg. Bio sam be-

san, naravno, ali onda sam jednog dana u nekom časopisu video sliku žene sa kojom je Emet Til navodno flertovao. Gledajući njenu fotografiju osetio sam onaj blagi napon u grudima koji se javlja kada me neka žena privlači. Bio sam zgađen i ljut na sebe. Evo žene koja je uzrokovala smrt crnog mladića, verovatno zato što je i on, gledajući je, osetio isti pritisak želje i požude u grudima – verovatno iz istih razloga kao i ja. Nisam mogao da se pomirim sa tim. Gledao sam sliku ponovo i ponovo i uprkos svemu, protiv sopstvene volje i mržnje koju sam osećao prema toj ženi i svemu što je predstavljala, opet sam nalazio da me privlači. Bio sam besan na sebe, na Ameriku, na belu ženu, na istoriju koja je u moje grudi usadila napone želje i požude.

Dva dana kasnije, doživeo sam “nervni slom”. Nekoliko dana sam blebetao protiv bele rase, protiv bele Amerike uopšte, a naročito protiv bele žene. Kada sam došao sebi otkrio sam da se nalazim u tapaciranoj samici bez ikakvih tragova u sećanju o tome kako sam tamo dospeo. Sećam se samo večnosti koju sam proveo šetajući gore-dole po ćeliji, držeći predavanja gluvim zidovima.

Imao sam nekoliko seansi sa psihijatrom. Njegov zaključak je bio da mrzim svoju majku. Nikada neću otkriti kako je došao do toga, jer ništa nije znao o mojoj majci; na postavljena pitanja odgovarao sam najapsurdnijim lažima. Ono što me je posebno iritiralo bilo je to što je on dobro znao šta mislim o belcima, a opet,

svaki put kada smo razgovarali, vraćao je razgovor na moj porodični život i detinjstvo. Nema ništa protiv takvih razgovora, ali on je smišljeno blokirao sve moje pokušaje da se dohvatim rasnog pitanja i jasno mi stavljao do znanja da ga moje mišljenje o belcima uopšte ne zanima. To je bila Pandorina kutija koju nije želeo da otvori. Kada sam prekinuo sa tiradama protiv bele rase pušten sam iz bolnice i vraćen među zatvorenike kao da se ništa nije dogodilo. Nastavio sam da razmišljam o ovim događajima i dinamici rasnih odnosa u Americi.

U to vreme koncentrisao sam svoju lektiru na polje ekonomije. Usavršio sam svoju ekonomističku tehniku listajući spise Rusoa, Tomasa Pejna i Voltera, ne zamarajući se preteranim udubljivanjem u njihove afirmativne stavove. Što se tiče ekonomije, pošto su svi nalazili za potrebno da u svojim spisima napadaju i osuđuju Karla Marksa, rešio sam da potražim njegove knjige. Mada me je od njih zbolela glava prihvatio sam ga kao svoj lični autoritet. Nisam još bio spreman da ga razumem, ali prepoznao sam temeljnu kritiku i osudu kapitalizma. Bio je to pravi melem za moju dušu, saznanje da američki kapitalizam sasvim zaslužuje svu mržnju i prezir koje sam u srcu gajio prema njemu. To je bio pozitivan i stabilizujući uticaj – do izvesne granice, pošto još nisam bio spreman da se stabilizujem – koji mi je odvuкао pažnju od pret hodnih preokupacija: morbidnog mozganja o crnom čoveku i beloj ženi. Istražujući dalje istoriju socijalizma pročitao sam, bez previše

razumevanja, neke od ostrašćenih ubeđivačkih Lenjinovih spisa; i zaljubio se u Bakunjinov i Nečajevljev *Katehizis za revolucionare*, čije sam principe, zajedno sa nekim Makijavelijevim savetima, odlučio da ugradim u svoje ponašanje. Prihvatio sam *Katehizis* kao svoju Bibliju i stojeći na platformi jednog čoveka, koja nije imala nikakve veze sa projektom rekonstrukcije društva, počeo svesno da primenjujem ove principe u svom svakodnevnom životu, da primenjujem taktiku bezobzirnosti u svim kontaktima sa ljudima oko sebe. I onda sam pogledao belu Ameriku novim očima.

Na neki način sam došao do zaključka da je najvažnije zauzeti taj antagonistički i bezobziran stav prema beloj ženi. Privlačila me je reč *odmetnik* i negde pred kraj uslovne kazne zaključio sam da sam mentalno slobodan – postao sam “odmetnik”. Prekršio sam zakon belog čoveka, odbacio sam ga s prezirom i samoza-dovoljstvom. Postao sam zakon za sebe – sopstveni zakonodavac, sopstveni vrhovni sudija i sopstveni izvršitelj. U trenutku kada sam izlazio iz zatvora, moja osećanja prema beloj ženi mogla su se izraziti ovim stihovima:

BELOJ DEVOJCI

Volim te
zato što si bela,
ne zato što si šarmanтна
ili bistra.
Tvoja boja je
svilena nit

koja se provlači kroz misli
usijanim krivinama
želje i požude

Mrzim te
zato što si bela.
Tvojim belim mesom
hrane se noćne more.
Belo je
koža zla.
Ti si moj *Mobi Dik*,
bela veštica,
simbol konopca na drvetu za vešanje,
krst u plamenu.

U takvoj ljubavi
i takvoj mržnji,
moje srce je rascepljeno.
Raspeće.

Počinio sam silovanje. Da bih usavršio tehniku i *modus operandi*, prvo sam vežbao na crnim devojkama u getu – u crnačkom getu gde mračne i opake radnje ne predstavljaju izuzetak i prestup već samo deo svakodnevnog obilja zla – i kada sam osetio da sam dovoljno dobar, prekoračio sam liniju i potražio beli plen. Uradio sam to svesno, sa predumišljajem, svojevoljno, metodično – mada, kada pogledam unazad, shvatam da sam bio izubezumljen, besan i potpuno izgubljen.

Silovanje je bilo čin pobune. Bio sam ushićen time što prkosim belom čoveku i kršim njegov zakon, što rušim njegov sistem vred-

nosti i obeščašćujem njegovu ženu – i to mi je, verujem, predstavljalo najveće zadovoljstvo, jer sam bio posebno osetljiv na istorijsku činjenicu odnosa belog čoveka prema crnoj ženi. Doživeo sam to kao osvetu. Sa mesta silovanja užas se širi u koncentričnim krugovima. Želeo sam da pošaljem talase užasa kroz čitavu belu rasu. Nedavno sam pročitao citat iz jedne od pesama Liroja Džonsa iz knjige *Mrtvi predavač*:

Kult smrti i nagon uzdignte šake ispod ulične svetiljke. Ljudi sa noževima ispod zakupljene zemlje. Pristupite, crni dada nihilisti. Silujte bele devojke. Silujte im očeve. Kasapite njihove majke.

Proživio sam ove stihove i znam: da me nisu zaustavili, završio bih kao koljač. Naravno, i ovog trenutka mnogi mladi crnci napolju kasape belce i siluju bele devojke, ali ne zato što su ljubitelji poezije Liroja Džonsa, kao što neki kritičari, izgleda, veruju. Liroj Džons samo konstatuje neke od mračnijih činjenica života.

Kada sam se vratio u zatvor, zagledao sam se duboko u sebe i prvi put u životu priznao da sam pogrešio, da sam zalutao – da sam se udaljio, ne toliko od zakona belog čoveka, koliko od zakona čovečnosti i civilizacije – nisam mogao pronaći opravdanje za ono što sam učinio. Mada sam imao određenu predstavu o svojim motivima, nisam se osećao iskupljenim. Izgubio sam samopoštovanje. Moj ljudski ponos se istopio i čitava moja krhka moralna struktura se urušila, potpuno razorena.

Zato sam počeo da pišem. Da bih se spasao.

Shvatio sam da mi niko ne može doneti spas, osim mene samog. Zatvorski službenici su koliko nezainteresovani toliko i nesposobni da pomognu. Moram pronaći istinu i rasplesti zamršeni čvor svojih motiva. Moram otkriti ko sam i šta želim da postanem, kakav čovek ću biti i šta mogu učiniti da ostvarim najviše od onoga za šta sam sposoban. Shvatio sam da su i mnogi drugi crnci prošli kroz ono što se meni dogodilo i da će još mnogi tuda proći.

Otkrio sam da sam išao linijom manjeg otpora, bežeći od problema. Takođe sam otkrio da je lakše činiti zlo nego činiti dobro. I bio sam impresioniran onim što čine mladi u Americi, jednako crnci i belci. Ponosim se njima jer su mi vratili veru u čovečnost. Počinjem da osećam nešto što mora biti ljubav prema mladima Amerike i želim da budem deo dobrote i veličine koju oni žele svim ljudima. Iz svoje zatvorske ćelije posmatrao sam kako se Amerika budi. Još nije sasvim budna, ali u vazduhu se oseća duša i svuda se vidi lepota. Gledao sam njihove skupove, demonstracije, krvava leta na Misisipiju, Pokret za slobodu govora, slobodne univerzitete i sve snažniji protest protiv spoljne politike Lindona Strejndžlava – sve te stvari i hiljade drugih, sitnih detalja, govore mi da je vreme da se uspravimo i poletimo. Zato sam odlučio da se posvetim pisanju i radu. Mi smo teško bolesna zemlja – ja sam, možda, bolesniji od mnogih. Ali, ja to prihvatam. Rekao sam na početku da

sam ekstremista po prirodi – pa zaslužujem da budem i ekstremno bolestan.

Poznavao sam Eldridža koji je ušao u zatvor, ali taj Eldridž više ne postoji. Ono što sam sada u mnogo čemu mi je nepoznato. Možda je ovo teško razumeti, ali u zatvoru čovek lako gubi osećaj za sebe. I ako pri tom prolazi kroz ekstremne, iscrpljujuće i nekontrolisane transformacije, na kraju više ne zna ni ko je. Uzmimo, na primer, privlačnost za žene. Jasno se vidi kako muškarac gubi samopouzdanje i sigurnost u svoju privlačnost kada je u zatvoru. Na slobodi, on stalno dobija potvrdu o svom izgledu prema broju žena koje mu upućuju poglede. U zatvoru vidi samo poglede mržnje i namrštena lica. Godine i godine namrštenih lica. U zatvoru nema individualnosti, nju ne podstiču ni zatvorski službenici ni drugi zatvo-
renici. Zatvor je duboka jama u zemlji iz koje se treba što pre izvući.

Ono što moramo učiniti, verujem, jeste to da se svi ovi problemi – a posebno bolestan odnos između bele žene i crnog muškarca – iznesu na svetlo dana, pretresu i razreše. Znam da je bolestan odnos crnog muškarca prema beloј ženi revolucionarna bolest: ona ga održava u stanju disharmonije sa sistemom koji ga pritiska. Mnogi belci laskaju sebi idejom da su želja i požuda crnog muškarca prema beloј devoјci iz snova samo proizvod estetske pri-

vlačnosti. To je daleko od istine. Njegova motivacija je tako natopljena krvlju, mržnjom i gorčinom, tako zloćudne prirode, da bi belci zaista morali biti od neobično čvrstog materijala da bi to prihvatili kao kompliment. Razgovarao sam o ovim stvarima sa zatvorenicima osuđenim za silovanje, i njihovi motivi su sasvim jasni. Ali, oni nerado razgovaraju o tome sa belcima koji čine većinu zatvorskog osoblja. Verujem da u iskustvu ovih ljudi leže znanje i mudrost koji se moraju upotrebiti da se pomogne mladićima koji polaze istim putem. Mislim da bi svima, čitavoj naciji, bilo bolje, ako bismo o tome otvoreno govorili. Osećanja mnogih biće povređena, ali to je cena koju moramo platiti.

Možda ću time što govorim iskreno i otvoreno nauditi sebi, ali ne brinem zbog toga. Naravno, želim da izađem iz zatvora, snažno to želim i jednog dana ću i izaći. Više brinem o tome šta ću biti kada izađem odavde. Znam da ću prateći put koji sam za sebe odabrao pro-
naći svoje spasenje. Da sam išao putem koji su mi odredili zatvorski službenici, možda bih već odavno bio napolju, ali bih manje bio čovek. Bio bih slabiji i manje siguran u to kuda želim da idem, šta želim da radim i kako to da ostvarim.

Cena mržnje prema drugima je gubitak ljubavi prema sebi.

Izvornik: Eldridge Cleaver, *Soul on Ice* Dell Publishing New York, 1968